

BOEKEN
TOP 5

1. CLAUDIA DE BREIJ, AMALIA
2. RUTGER VINK & THOMAS VAN GRINSVEN, DE MAGISCHE HALSBAND
3. ANNEJET VAN DER ZIJL, FORTUNA'S KINDEREN
4. MAIKE MEIJER, WEN ER MAAR AAN
5. LALE GÜL, IK GA LEVEN

BRON: BESTSELLER 60

CULTUUR D13

Vrijheid boven alles

De idealistische ontwerpen van Fré Cohen

Als twee Nederlandse SS'ers op 9 juni 1943 voor de deur van haar onderduikadres in Borne staan, weet Fré Cohen dat zij haar laatste tekening heeft gemaakt. Ze is verraden. Vlug vraagt de kunstenaar of ze nog even naar het toilet mag. Daar maakt de grafisch ontwerpster uit Amsterdam met gifpillen een einde aan haar leven. Ze is dan pas 39 jaar. Maar laat de wereld een rijk en aansprekend oeuvre na.

Vrij zijn, eigen keuzes maken, dromen van een betere wereld, je idealen volgen en altijd zeggenschap houden over je eigen lot, dat was Fré Cohen ten voeten uit. Het Amsterdamse School Museum Het Schip heeft nu terecht een tentoonstelling aan haar en haar werk gewijd, dat na de oorlog enigszins in de vergetelheid is geraakt. Bij leven was de veelzijdige grafica, die o.a. affiches, boekomslagen, ex libris, fotocollages en beeldgrafieken maakte, echter

Fré Cohen voor het Centraal Station in Amsterdam.
FOTO HET SCHIP

angsten een gezicht te geven

den. Haar vader - een democraat in hart en nieren - stuurde haar naar Londen om te studeren aan de Slade School of Art. Daar ontmoette ze ook haar toekomstige echtgenoot: de veelgeprezen jonge schilder Victor Willing en een vriend van Francis Bacon. Hun relatie zou even gepassioneerd als complex blijken, tot zijn veel te vroege dood in 1988.

Dat goed en kwaad niet zonder elkaar kunnen bestaan en in feite keerzijden van dezelfde medaille zijn, spreekt uit veel van haar werk. Rego is de meesteres van de tegenstrijdige emoties. Liefde en haat, vrijheid en onderdrukking (in

een land of een huwelijk), onderwerping en ongehoorzaamheid, lust en afkeer: ze gaan in haar schilderijen vaak hand in hand. Daarbij schuwt ze symboliek niet: Rego heeft ruim 40 jaar psychoanalyse gevolgd bij een Jungiaanse therapeut. Hij leerde haar de universele kracht van volksverhalen,

'Studio oogt als kinderkamer'

sprookjes en de archetypes die daarin worden opgevoerd. „Ik schilder om de angst een gezicht te geven”, vertelde ze haar zoon.

Aangrijpend is de reeks schilderijen uit de late jaren tachtig waarin een meisje

met een hond speelt en vecht, hem verleidt door haar rokje op te tillen en uiteindelijk dreigt te vermoorden in *The Little Murderer*. Volgens Nick Willing gaat ook deze reeks over het ingewikkelde huwelijk van zijn ernstig zieke vader en altijd maar werkende moeder, die weliswaar van haar man hield, maar er ook een minnaar op na hield. „De hond staat voor loyaliteit en huwelijkse trouw. Het meisje worstelt daarmee. En fantasieert er heimelijk over hem te doden, om verder te kunnen met haar eigen leven.”

Melancholiek

Eenzelfde pijn, verdriet en conflict, maar dan op een liefdevollere manier verbeeld, ademt haar werk *Love* (1995), dat ze uitvoerde in pastelkrijt op papier. Hiervoor vroeg Rego haar dochter Victoria op haar rug liggend te poseren, gekleed in de jurk die de kunstenares droeg toen ze met Willing trouwde en zwanger van haar middelste kind was. De melancholieke blik in de ogen van de vrouw verraadt dat liefde niet louter een roze wolk is, maar ook ingewikkeld, zwaar en deprimerend kan zijn.

T/m 20 maart 2022 in Kunstmuseum Den Haag. Op 11 december zendt AvroTros Close Up de documentaire *Paula Rego, Secrets & Stories* (2017) uit, gemaakt door Nick Willing.

Het schilderij 'Love' waarvoor haar dochter Victoria Willing model stond. FOTO KUNSTMUSEUM

Joods arbeidersgezin

Ze werd geboren in een Joods arbeidersgezin (haar beide ouders waren actief in de diamantbewerking) in 1903. Een tumultueus jaar, bekend om de grote spoorwegstaking. Maar ook in andere sectoren lagen arbeiders en hun bazen destijds flink in de clinch.

„Gansch het raderwerk staat stil, als uw machtige arm het wil”, citeert Alice Roegholt, de directeur van Het Schip, de regels van de beroemde prent van tekenaar Albert Hahn. Cohen groeide op in die activistische geest. Al jong werd ze lid van de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC), waarvoor ze ook haar eerste drukwerk ontwierp.

Fré was een meisje dat altijd tekende. Hoe groot haar talent was, verraadt haar schildering in Oost-Indische inkt en waterverf, getiteld *Groet aan de eeuwigheid*, dat ze op amper 18-jarige leeftijd maakte. Als Am-

was ze zeer beïnvloed door de idealen en de expressionistische vormen van de Amsterdamse School. Schoonheid moest bereikbaar worden voor iedereen, zo vond zij. Daarbij wilde zij niet gebonden zijn aan oude

Verraden op onderduikadres

tradities, zeker niet als die de creativiteit onderdrukten.

In 1929 kreeg Fré Cohen een vaste baan, als vormgever in dienst van de gemeentelijke Amsterdam. Het socialistische stadsbestuur hoopte mede met haar werk de arbeiders in de stad cultureel te verheffen. Ze werd verantwoordelijk voor de typografie en de vormgeving van tal van drukwerk. Iconisch is haar ontwerp van het giroboekje in rood, zwart en lichtgeel, maar ze maakte ook schooletiketten, campagnekaarten voor de

voor de vrouwenbeweging.

De expositie benadrukt haar grote veelzijdigheid. Ze beheerste tal van technieken, van linsnede, aquarel en fotocollage tot lithografie. Nadat ze door gemeentelijke bezuinigingen haar vaste job kwijt was geraakt, nam ze als freelancer tal van opdrachten aan. Zo vervaardigde ze, o.a. voor actrice Marie Hamel, fraaie ex-librissen, ontwierp ze affiches voor de Bachvereniging en tekende ze tal van boekomslagen. Hierbij wisselde zij de wat zwieriger Amsterdamse School-stijl regelmatig af met de strakker beeldtaal van de Nieuwe Zakelijkheid.

Fascisme

Hoewel Fré als vrouw in een mannenwereld altijd moeiteloos haar eigen geld had kunnen verdienen, werd dit flink lastiger met de opkomst van het fascisme en na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Als Joodse kon ze niet meer onder haar eigen naam werken. De vrolijk getekende ansichtkaarten die ze op de markt bracht, publiceerde ze in die jaren noodgedwongen onder het pseudoniem Freco.

Uiteindelijk werd het in Amsterdam zo gevaarlijk voor haar dat ze moest onderduiken in Borne. In *De Letterkast*, Edith Brouwers aangrijpende roman over het leven van Fré Cohen lezen we dat ze aan het tekenen was in de woonkamer van de boerderij, toen plots twee mannen in zwarte SS-uniformen voor het raam stonden.

P.v.d.V.

T/m september 2022 in Het Schip Amsterdam.

'Groet aan de eeuwigheid' was een van de eerste ontwerpen van Fré Cohen.